

67/51 Zâriyât Suresi

1. İlk dört ayette yemin edilenleri farklı değerlendirenler, rüzgâr, bulut, gemi, melekler ve kadınlar olduğunu söylemişlerdir. Dört ayetin konu bütünlüğünü ve surenin ağırlıklı konusunu göz önüne alanlar ise tek bir yorum arayışına yönelmişlerdir. Özellikle devamında gelen ve yeminlerin cevabı konumunda olan kıyametle ilgili açıklamalara bakılırsa meleklerden bahsedildiğini söylemek daha tutarlı görünmektedir. Çünkü emri taksim eden bilinçli ve görevli varlıklara yemin edilmektedir. Rüzgâr, bulut ve tohumların savrulması, insanların ölümü ve dirilmesi gibi hareketli olgular, ilahî buyrukları yerine getiren meleklerden hareketle izah edilmiş olabilir (47-49. ayetler). “Emir” kelimesi, genel anlamda evrendeki bütün iş ve oluşları ifade ettiği gibi, hüküm anlamına da gelmektedir. Ayrıca ayette geçen vaadden maksat, kıyamet; dinden kasıt hesaptır (Maverdî, *en-Nüket*; İbn Atıyye, *el-Muharrer*; Sealibî, *el-Cevahir*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*; ayrıca bkz. Saffat, Murselat ve Naziat surelerinin girişindeki ayetler).

2. Gökyüzünün sıfatı olarak zikredilen “hubuk” kelimesi, yol ve iz yapmak, sağlam yapmak, dokumak ve planlamak anlamlarına gelmektedir. 22, 23 ve 47. ayetlerde gelen gökyüzüyle ilgili açıklamalar, ona yemin edilmesini izah etmektedir.

3. Ayeti diğer ayetlerden bağımsız ele alan lafızcı yaklaşım sahipleri bütün insanlardan bahsedildiğini düşünse de Kur’an’ı ve Hz. Peygamber’i inkâr eden müşriklerin farklı iddialara sahip olmaları, ortak bir düşünceye sahip olmadıkları dillendirilmektedir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Sealibî, *el-Cevahir*).

4. Ayette geçen “ifk” kelimesi hem yalan ve iftira hem de haktan döndürme anlamına gelmektedir. Altıncı ayette vaat edilen hesaba, 10-12. ayetlerde dikkat çekilen yalancılara bakılırsa bu ayette hesap gününe inanmaktan vazgeçirilen gafil ve cahillerin nasıl aldatıldığı açıklanmaktadır.

5. “Kutile” kelimesi lanetlenmek ve kahrolmek anlamlarına gelmektedir (Buharî, Tefsir 51).

6. “Fitne” kelimesi, imtihan, işkence, azap ve ateşte yakma anlamlarına gelmektedir. Türkçede sadece hile ve desise anlamında kullanıldığı için aynen aktarmadık. Azap vaadiyle dalga geçip müminleri işkenceyle imtihan ettikleri için kâfirlerin ateşle imtihan edilecekleri hatırlatılmaktadır. Çünkü bu ifadeler, Habeşistan’a yapılan hicretten sonra indiği için işkence anlamını güçlendirmektedir (39/Zümer 10).

7. Gecenin bir kısmını uykusuz geçirmekten kasıt, ibadet ve tefekkürle meşgul olmak anlamındadır. Geceleri az uyumak şeklinde değerlendirilebileceğini dile getirenler de vardır (Maverdî, *en-Nüket*).

8. Onlar mallarında fakirlerin hakkı olduğunu bildikleri için bu sorumluluğu yerine getirdikleri için cennettedirler. Tefsirciler ayetteki hak kelimesinin farz olan zekâtı ve gönüllü verilmesi gereken infak ve sadakayı da içerdiğini söylemişlerdir (Maverdî, *en-Nüket*).

9. Bu ayetin açılımı için bkz. 41/Fussilet 53.

10. Firuzabadî, *Tenvir*.

11. Çamurdan taşlar ifadesi, üzerinde düşünülmesi gerekir. İlk bakışta çamurda pişirilerek hazırlanan taşlar şeklinde anlaşılrsa da üzerlerini kaplayan çamurun zamanla taşlaşması da kastedilmiş ve onların fosilleşmesine işaret edilmiş olabilir. Çünkü 37. ayette orada bir ayet (kanıt) olarak bırakıldıklarından bahsedilmektedir. 33. ayetteki “Allah katında belirlenmiş” ifadesi, damgalanmış olması şeklinde yorumlanabilirse de magma ve lav akıntılarının soğuyunca taşlaşması gibi sünnetullahın işleyişi olarak da anlaşılabilir. Hedeflerinden sapmayacak şekilde programlanmış anlamına gelmesi daha kuvvetli bir ihtimaldir (Zemahşerî, *Keşşaf*).

12. “Cinlenmiş” teriminin anlamı için bkz. Ebussuûd, *İrşad*; ayrıca 68/Kalem 2; 53/Necm 19-26; 72/Cin 1-15; 38/Sâd 36-38; 6/En’am 100; 37/Saffat 158; 34/Sebe 12-14.

13. “Ramim” kelimesi çürümüş kemik ve atık maddeler anlamına gelmektedir (Sealibî, *el-Cevahir*).

14. Burada kastedilen vakit, inanmaları için Allah’ın onlara tanıdığı süre olabilir veya bir sonraki ayette işaret edildiği üzere bekledikleri vakit de olabilir.

15. Mücahid ve Ferrâ’nın 11/Hûd 65. ayetten hareketle yorumladıkları gibi onlara üç gün süre verilmişti ve o süreyi bekliyorlardı Ayrıca azap tehdidini alan inkârcıların ortak tavrı “Haydi getirin!” veya “Ne zaman?” diye meydan okumaları şeklinde tezahür etmektedir. Bundan dolayı onların inkâr ettikleri azabı açıktan gördüklerine de işaret olabilir (Sealibî, *el-Cevahir*).

16. “Vesia” kelimesi genişletmek anlamına geldiği gibi kuşatmak ve güç yetirmek anlamına da gelmektedir (Buharî, Tefsir 51; 6/En’am 80; 2/Bakara 255).

17. Cinlenme teriminin anlamı için bkz. 39. ayet. Bütün zamanların kâfirleri hep aynı şeyi söylüyorlar. “Yoksa onlar bunu birbirlerine vasiyet mi ettiler?” espirisi, şirkin mantıksız geleneğinin hiç değişmediğini ortaya koymaktadır (Buharî, Tefsir 51; Sealibî, *el-Cevahir*).

18. Muharref dinlerin tarih boyu ürettiği aracı tanrıların bazıları melekler ve cinlerdi. Allah ile onlar arasında akrabalık varsayıyor, onlara kulluk ediyor ve dolayısıyla Allah’a kulluk ettiklerini düşünüyorlardı (Izutsu, *age*. s. 35-42). Allah, bu tür iddiaları reddettiği gibi onların Allah’a kulluk etmek için yaratıldıklarını haber vermektedir.

19. Rızık verme ve doyurma fiillerinin tümlecini mahlûkat olarak değerlendirenler olduğu gibi Allah’ın yüce zatının kastedildiği görüşünde olanlar da vardır. Doyurmayla ilgili fiilin gramatik yapısı, ikinci görüşü desteklemektedir. Dolayısıyla ayet Allah’ın onları rızıklandırdığını, kimsenin yardımına ihtiyacının olmadığını hatırlatmaktadır (Maverdî, *en-Nüket*; Zemahşerî, *Keşşaf*). Bu mana, kulluğun neden sadece Allah’a karşı yapılması gerektiğinin de izahı olmaktadır (56. ayet).

20. Bu cümlede geçen “zenûben” kelimesi fitne (işkence), şer, azap, pay, su dağıtılan kova, kuyruk, bir şeyin son kısmı, birinin kuyruğuna takılıp izini takip etmek anlamlarına da gelmektedir. Ayrıca Arap dilinde, “fitne ve şerle dolu gün”, paylaşımında aldanmak anlamında “Devenin kuyruğuna bindi.”, durumun zayıflaması anlamında “Atkuyruğuna bindi.”, fitne ve sıkıntıların kopması anlamında “Keler kuyruğunu salladı.” gibi deyimsel kullanımları mevcuttur (İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*). Ayrıca bu ayet, 52 ve

53. ayetlerden hareketle yapılan bir tehdit niteliğindedir. Sonraki kâfirlerin, geçmiş dönem kâfirlerinin gördüğü azabı göreceğini de içermektedir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Sealibî, *el-Cevahir*).